

ból különböző nyelvű részekből álló nemzetekben sokféle nyelv van is, mégis *egyik* nyelvet nemzeti nyelvvé teszi az állam; legalább is katonai nyelvvé. Így Oroszországban az északi orosz nyelv a hivatalos nyelv; Ausztriában a német a katonaság nyelve és állandóan küzd azért, hogy általános hivatalos nyelvvé legyen és *a nagy városokban minden magyar tanul németül* (i. h. 98. l.). Ez a sor az igazságot olyan vonatkozásban tünteti fel, hogy tökéletes hamissággá válik. A németül tanulásunknak ugyanis semmi köze ma már az osztrák hivatalos nyelvhez. Természetes, hogy itt csak tévedéssel van dolgunk; annál szükségesebb a felvilágosítás.* Külön államiságunkról a legműveltebb németek sem igen tudnak!

A vallástanítás és a háború. *Niebergall* a háború jelenségeiből megállapítja (*Monatsblätter f. d. evang. Religionsunterricht, 1914., 10., 11. f.*), hogy ámbár jó és rossz egyaránt derült ki, a német nép magatartásában mégis szinte meglepően nyilatkozik meg a belső erő és épség. A vallásosság is, amit nagy figyelemre tart érdemesnek. A szokásos vallástanítás ugyanis nem arra törekszik, hogy vallásos gondolkodást és mélyen vallásos érzületet neveljen, hanem betanít bizonyos tudnivalókat. Ez pedig sem az istenben való bizalomnak, sem a lelkiismeret kifejtésének, sem a jövő életben való reménykedésnek nem nevelője. Meg kell változnia a módszernek, ha vallásos nevelést akarunk folytatni, nem pedig vallástant tanítani. Ki kell mondani, hogy a háború alatt megjelent vallásosságban egyháznak és iskolának kevés része van s hihetően a család és a község vallásos hagyományaiból táplálkozik. Értsük meg most, hogy bármily szükséges is gondoskodni ismeretekről, mégsem a *tanok* adnak a népnek benső, igazi erőt.

A geológiának a népiskolában az eddiginél több teret kíván *P. Mütze* (*D. Deutsche Schule 1915, 3. f.*). Okai ezek: 1. geológiai tájékoztatással egészen elemi módon is el lehet vezetni a tanulót arra a gondolatra, milyen lassan állott elő a Föld mai állapota; megsejti így a gyermek az idő végtelenségét és a mai állapotot az örök fejlődés pillanatnyi mozzanatának látja; 2. jobban megismeri a lakóhelyét, megérti a föld felszínét, nem lesznek a kirándulásai tartalmatlan séták, mert ha geológiai megfigyelésre szokik, akkor az útszéli kövek, földomlások stb. mind mondanak neki valamit; a szülőföld kialakulását és változásait megismerve tisztább képe lesz a termékenységről is, jobban megérti a gazdasági élet és a talajviszonyok kapcsolatát; 3. gyakorlati, gazdasági szempontból is hasznos az egész népet tájékoztatni a különböző talajminőségekről, források keletkezéséről, a talajvízről stb. Mindez nem kíván sok időt, sem külön tárgyként való beillesztést; ne *tárgy* legyen ez, hanem

* Erre több irányban van szükség, éppen a mi körünkben. Példa erre a *Neue Bahnen* (1914/5., 6. f. 231. l.); hazánkról egyszerűen mint Transleithanien-ről szólva azt írja: «Die herrschenden Ungarn betrieben mit Feuereifer die Magyarisierung... überall den Gegendruck weckend». Tudjuk, hogy erről a «Feuereifer»-ről szó sincs; de van olyasmi, amit fel lehet használni «ellenhatás» szítására. S ez a valami egyszerűen csak az, amit fentidézett soraiban *Meumann* benső kényszerűségnek mond.